

Arş. Gör.
Kenan DEMİREL

Muş Alparslan Üniversitesi Fen
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
k.demirel@alparslan.edu.tr

Eser Geçmişi: 28 Eyl 2017/ 29 Kas 2017

DOI: 10.21551/jhf.340358

Hatıratlar Bağlamında Milli Mücadele Lider Kadrosunun Bolşevikliğe Karşı Yaklaşımları

*In the Context of Memories the Approaches of the Leader of National
Struggle against Bolshevism*

ÖZET

Hatırat birinin özellikle tanınmış kişilerin yaşadığı dönemde gördükleri, yaşadıkları ya da şahit oldukları olayları gözlem ve bilgilerine dayanarak anlattıkları yazı türüdür. Bu eserlerde kişi kendi hayatıyla birlikte yaşadığı dönemin de bir portresini çizer. Hatıratlar tarih bilimine kaynaklık etmeleri bakımından önemli bir yere sahiptirler. Özellikle içeriğinde resmi yazışmaları içeren hatıratlar bu alanda önemli kaynaklardır. Ancak bu özelliklerine rağmen hatıratını yazan kişinin eserinde kendini öne çıkarması hatıratların objektifliğini zayıflatır. Bu yüzden aynı dönem veya olayın anlatıldığı bu türden eserler tarih yazımında kaynak olarak kullanılacaksa mutlaka bu konudaki başka eserler incelenmeli ve hatıratla karşılaştırılmalı olarak ele alınmalıdır.

Bu çalışmada hatıratların birer tarihi vesika olarak kullanılabilirliğinden yola çıkılarak Bolşeviklik hususunda Milli Mücadeleye önderlik eden liderlerin ne düşündüğü, bu konuda neler yaptığı, Bolşevikliğin yanında veya karşında olma durumları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve tarih sahnesinden neredeyse tamamen silinmek istenen bir milletin Bolşevikliği bir kurtarıcı gibi gören liderleri nasıl oldu da bu düşüncelerini Bolşeviklik aleyhine değiştirdiler. Bu çalışmada bunun nedenlerini araştırılmıştır. Amaç Milli Mücadele sürecinde Bolşevikliğin Anadolu için uygulanabilir bir rejim olup olmadığı konusuna dönemin liderlerinin gözünden bakabilmektir. Bunu yaparken araştırmamızda hatıratları temel kaynak olarak kullanmamıza rağmen, bu lider kadronun yazışmaları ve bu konudaki diğer araştırma eserleri ve bu liderlerin hayat hikâyesinin anlatıldığı biyografi türünden eserleri de kullandık. Bunu yapmamızdaki amaç konuya objektif, eleştirel ve analiz gözüyle bakabilmeyi sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Hatırat, Bolşeviklik, Milli Mücadele, Türk- Rus İlişkileri.

ABSTRACT

A memoir is a type of document that one of the people, especially those who are known, has seen, lived or witnessed during the time they lived, based on observation and information. Memories have an important place in terms of their origin in history science. Memories that contain official correspondence in particular are important sources in this area. Despite these features, however, the person who writes his memory weakens the objectivity of the memories because of prominence in his work. Therefore, if works of this kind which are described in the same period or event are used as a source in history writing, other works in this subject must be examined and compared with memorabilia.

In this work, the memories are used as a historical document, and what they think about leaders who lead the National Struggle in Bolshevism, what they do in this matter, whether they are against Bolsheviks or are opposed to them is handled comparatively. A nation that succumbed to World War I and was almost desperately wiped out of the historical scene, how their leaders, who saw Bolsheviks as a savior, changed these thoughts against Bolshevism. The reason for this was researched in this study. The aim is to look into the question of whether the Bolsheviks were a viable regime for Anatolia in the course of the National Struggle. In doing so, although we used recollections as the primary source in our research, we used the writings of this leading writer and other works of art in this subject, as well as the works of the biographies of the life stories of these leaders. The purpose of this is to ensure that we can look at the issue objectively, critically and analytically.

Keywords: Memories, Bolshevism, National Struggle, Turkish-Russian Relations.

GİRİŞ

Çarlık Rusya'da Ekim 1917 tarihinde Bolşevik Devrimi olup Rusya Birinci Dünya Savaşı'ndan çekildiğinde Osmanlı Devleti ile 3 Mart 1918 tarihinde Brest-Litovks Anlaşması'nı imzalamıştı. Osmanlı Devleti bu anlaşma ile kendisi için en tehlikeli düşmanlardan birinden kurtulurken Rusya gerçekleşen Bolşevik ihtilalini önce kendi içine sonrada dünya geneline yayma emelindeydi. Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkması ile başlayan Milli Mücadele döneminde ise Rusya eski düşman olmaktan çıkmış ve ortak düşmana karşı bir müttefik konumuna yükselmişti. Bu müttefiklik ancak iki tarafın da karşılıklı beklentilerinin gerçekleşmesi ile elde edilebilirdi. Bolşeviklerin isteği Türkiye ile kurulacak bir müttefiklik ve Türkiye'de oluşturulacak bir Bolşevik akımı ile Dünya Müslümanlarına Türkler üzerinden ulaşım etki alanını genişletmekti. Aynı zamanda emperyalist devletlere karşı Milli Mücadelesini sürdürmekte olan Türkiye Rusya'nın da ortak düşman olarak kabul ettiği güçlere karşı savaşıyordu.

Bolşevik Rusya dünya genelinde bir ihtilal vücuda getirebilmek için Doğuyu daima birinci planda tutmuştu. Dış politikalarını bu hedeflerine göre belirleyen Ruslara göre Kapitalizmin mühim merkezlerine ihtilalin sokulabilmesi iki yolla mümkün olabilirdi. Bunlardan biri Doğu diğeri ise Batı'dır. Batı'da Komünizm güçlü bir direnişle karşılaşmaktaydı; çünkü İngiltere ve Fransa'da işçi ve amele refaha kavuşmuş, Birinci Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan bu

ülkelerde komünizm lehine iç ihtilaller hemen hemen imkânsız hale gelmişti. Batı'da bir ihtilal vücuda getirmeyi çok zor gören Bolşevikler Doğu'daki doğal kaynakları kapitalizmin elinden kurtararak Batılı kapitalist ülkeler üzerinde bir baskı oluşturmayı düşünüyordu. Bu amaçlarına ulaşabilmek için Doğu'nun emperyalizm ve kapitalizmin esaretinden kurtarılması prensibini ilke edinmişlerdi.¹

Türkiye üzerinden bütün İslam âlemine uzanmayı hedefleyen Sovyet Rusya için Türkiye'nin yeni fikir akımlarından uzak kalmasına izin verilmeyecekti. Bolşeviklik akımının Türkiye'nin savunma kuvvetlerine zarar vermeyecek şekilde işletilmesi gerekmekteydi. Batılı düşmanlarını mağlubiyete uğratabilmesi için Türkiye'nin her şekilde desteklenmesi ile Türkiye Bolşevikliğinin Doğu siyaseti içine alınabilecekti.² Bu durum Rusların da Türkiye ile anlaşmaya ihtiyaçları olduğunu göstermektedir. Çünkü emperyalizm karşıtı söylemler geliştirerek Milli Mücadelecilerin sempatisini kazanan Ruslar aslında Türkiye'yi kendi politikaları yararına ve kendi milli emellerini gerçekleştirmek için kullanmak istiyorlardı. Batılı devletlerle yapacakları müzakerelerde Türkiye'den faydalanmak, Türkiye'de kendilerine bağlı ve sadık bir komünist idare kurarak ülkeyi Rusya'nın kontrolüne almak hedeflenmişti.³

Türkiye Büyük Millet Meclisi ülke içerisinde Bolşevikliğinin propagandasına karşı oldukça hassas davranmıştı. Milli Mücadele için aradığı dış desteği elde etmek için TBMM zaruret halinde bazı sosyalist prensiplerinin kabul olunabileceğini; ancak bu gibi inkılapların sadece Türk vatandaşları tarafından ve Türk kanunlarının müsaadesi nispetinde yapılabileceğini belirtmiş, bu konuda dış müdahaleyi ısrarla reddetmişti. Türkiye'nin Bolşevik Rusya'dan beklentisi Türkiye'ye bir müdahalede bulunmadan işgal altındaki topraklarını kurtarmasına yardım etmesiydi. Türkiye'nin Bolşevik Rusya'dan beklentisi bu yönde iken Milli Mücadeleciler aradıkları dış desteği bulabilmek için Bolşevik Rusya'ya yakın bir politika izlemek zorundaydılar. Bu zorunluluğun bir gereği olarak da Bolşevizm'e karşı olan söylemlerden uzak durulmalıydı.

1. MİLLİ MÜCADELE LİDER KADROSUNUN BOLŞEVİKLİĞE KARŞI YAKLAŞIMLARI

Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra itilaf devletlerinin Türkiye'yi parçalama konusundaki kararlılıkları Türk halkı ve aydınlarını Sovyet Rusya'daki rejime kaygıyla değil içten bir sempati ile bakmaya sevk etmişti. Hatta Türkiye'deki aydınların birçoğunda Sovyet sisteminin Türkiye'de uygulanabilir olduğu düşüncesi oluşmuştu. Bu dönemde komünizmin İslam'ın yeniden yorumlanması olduğu yolunda halk arasında geniş ölçüde propaganda yapılıyor ve bazı kesimler Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Kur'an-ı Kerim'in çevirisinden başka bir şey olmadığına inanıyorlardı.⁴

Milli Mücadele'nin ilk yıllarında sadece dış yardım elde edebilmek için Bolşeviklerle işbirliğini değil çoğu kez Bolşevik olmayı savunan Milli Mücadele'nin önde gelen pek çok ismi anılarında bu durumdan pek bahsetmeyip genelde arkadaşlarını Bolşevikliğe eğilimli

1 Ali Fuat Cebesoy, Moskova Hatıraları(Milli Mücadele ve Bolşevik Rusya), Temel Yayınları, İstanbul, 2017, 62-63.

2 Cebesoy, a.g.e, 63.

3 Abtülâhat Akşin, Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, 49.

4 Salahi R. Sonyel, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, 82.

gösterme çabasında olmuşlardır. Bu durum anılarını yazan kişinin kendini ön plana çıkarmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Yusuf Hikmet Bayur'a göre Milli Mücadele'nin başlangıcında lider kadro Bolşevikliğe meyilliydi. Ona göre herkes yani Mustafa Kemal, Kazım Karabekir, Yusuf Kemal, Bekir Sami ve diğerleri komünizme taraftardılar. Bu taraftarlığın nedeni komünistlerin mazlum milletlere istiklal vereceğiz söylemleriydi.⁵ Bayur'un bu görüşü Milli Mücadele'nin ilk zamanları için doğru olabilir. Ancak Milli Mücadele'nin lider kadrosundaki bu düşünce daha sonradan değişmiştir. Çünkü ülkenin Bolşevikleşmesi demek Rusya'nın tahakkümüne girmek demektir. Bu durumda Milli Mücadele lider kadrosu dönemin şartları düşünüldüğünde Bolşevik Rusya'dan dış yardım alabilmek ve Bolşeviklerin Anadolu'daki propaganda faaliyetlerini kendi kontrollerine almak için Bolşevizm'i takdir eden söylemlerde bulunmuşlardı diyebiliriz. Örneğin; Ali Fuat Cebesoy "Komünizmin insanlığın ulaştığı en mükemmel merteye" olduğu görüşünü, Kazım Karabekir "Bolşevik prensiplerinin icap ettirdiği değişimi peyderpey uygulamaya başlayıp milleti hazım ve kabule alıştırmak gereklidir."⁶ görüşünü şartlar gereği belirtmişlerdir. Aynı durum Mustafa Kemal için de geçerlidir. Biz bu çalışmada lider kadro içerisindeki dört büyük ismin yani M. Kemal, Kazım Karabekir, Ali Fuat ve Rauf Orbay'ın eserlerinden yola çıkarak Bolşevikliğe karşı tutumları konusunda bir çıkarım yapmaya çalışacağız.

1.1. Mustafa Kemal'in Bolşevikliğe Karşı Tutumu

Mustafa Kemal Milli Mücadele'nin dış politikasını milli siyaset şeklinde belirlemiş ve bu milli siyaseti şöyle açıklamıştır: "Milletimizin güçlü, mutlu ve istikrarlı yaşayabilmesi için devletin bütünüyle milli bir siyaset izlemesi, bu siyasetin iç teşkilatımıza tam olarak uyması ve ona dayanması gereklidir. Milli siyaset dediğim zaman kastettiğim öz ve anlam milli sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanmakla varlığımızı koruyarak, milletin ve memleketin gerçek saadet ve refahına çalışmak, genellikle milleti uzun emeller peşinde yorarak zarara sokmamak, medeni dünyadan medeni, insani ve karşılıklı dostluk beklemektir."⁷ Büyük Nutuk'ta izleyecekleri siyaseti milli siyaset olarak belirleyen Mustafa Kemal için Bolşevikliğin Anadolu Hareketi'ne uyarlanması oldukça zordur. Çünkü Bolşeviklik bünyesinde barındırdığı komünizm nedeniyle Anadolu halkı tarafından benimsenemezdi. Mustafa Kemal Bolşeviklik ve Bolşevikler hakkındaki görüşünü en açık biçimde Medeni Bilgiler kitabında demokrasiye muhalif akımları anlatırken açıklamıştır. Bolşevik nazariyelerini de bu muhalif akımlarda biri olarak gören M. Kemal bu nazariyeyi şöyle özetlemiştir: "Bolşevik nazariyesinin Rusya'da tatbik olunan şekline bakalım. Bütün Rus milleti içinden amele, deniz ve kara kuvvetlerinden ibaret bir ekalliyet iktisadi esaslara müstenit Komünist Parti namı altında birleşerek bir diktatörlük vücuda getirmişlerdir. Gayelerinde milli değillerdir. Halk hakimiyetine riayetleri yoktur. Dâhilde ekseriyeti cebir ve tazyik ile nokta-i nazarlarına itaate mecbur tutarlar, hariçte propaganda ve ihtilal teşkilatı ile bütün dünya milletlerine kendi prensiplerini kabule çalışırlar. Halbuki hükümet teşkilinden gaye evvela ferdi hürriyetin teminidir. Bolşevik tarzı bir hükümette istibdat mahiyeti görünmektedir. Bir cemiyetin, bir kısım insanların nokta-i nazarlarının zorla tatbiki, esir ve zebun olarak yaşamak şeklindeki

5 Emel Akal, Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, 22.

6 Akal, a.g.e, 23.

7 Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2009, 298-299.

Bolşevikliğe tabii ve makul bir hükümet sistemi nazarı ile bakılmaz.⁸

Büyük Nutuk'ta belirttiği milli siyaset ile örtüşmeyen ve Medeni Bilgiler kitabında da bunun tatbikinin imkânsızlığını belirten Mustafa Kemal'in Milli Mücadele dönemi yazışmaları bu tutumunu hem destekler hem de bu tutumu ile çelişir vaziyettedir. M. Kemal'in 26 Şubat 1921 tarihinde Philadelphia-Public Ledger Muhabiri Clarence K. Streit'in on dokuz sorundan oluşan mülakatında Bolşeviklik ile alakalı söyledikleri Medeni Bilgiler kitabında belirttikleri ile örtüşmektedir. Şöyle ki Streit'in Sovyet Rusya ve Bolşeviklik hakkındaki soruna Mustafa Kemal şu cevabı vermiştir: "Sovyet Rusya ile olan ilişkilerimiz, emellerimiz, haklarımız ve menfaatlerimiz aramızdaki karşılıklı anlayışa dayanmakta ve samimi duygulardan müphem olmaktadır. Türkiye'de komünizm yoktur, bütün cihan bizi milliyetçi olarak bilir. Milletimizin istiklalini, haklarını ve menfaatlerini müdafaa eden kimseler olarak öyleyiz de. Şayet enternasyonal demekle bilumum milletlerin istiklal ve hukukuna saygıyı kastediyorsanız o zaman evet biz enternasyonalistiz de. Diğer taraftan dinimize de bağlıyız. Milli ve ruha aykırı olan komünizmin bizde nasıl bir tatbikat sahası bulabileceğini de anlamam. Böyle bir ihtimal ancak Türk milletine karşı girişilen bir suikastin gerçekleşmesi halinde husule gelebilir."⁹ Mustafa Kemal'in bu görüşü 1919 yılı için de geçerlidir. 24 Eylül 1919 tarihinde General Harbord'a verilen muhtıradaki M. Kemal Bolşeviklik için şunları söylemiştir: "...Bolşeviklere gelince bizim memleketimizde bu doktrinin herhangi bir yeri olamaz. Dinimiz, adetlerimiz ve aynı zamanda sosyal bünyemiz tamamıyla böyle bir fikrin yerleşmesine uygun değildir. Türkiye'de ne büyük kapitalistler ne de milyonlarca zanaatkar ve işçi vardır. Diğer taraftan sırtımızda zirai bir meselenin yükünü taşımıyoruz. Son olarak toplumsal bakımdan dini prensiplerimiz Bolşevizm'i benimsemekten bizi uzak tutmaktadır. Türk milletinin bu doktrine karşı eğilimi olmadığından ve hatta lüzumu halinde bununla mücadeleye hazır olduğunun en iyi ispatı Damat Ferit Paşa'nın Bolşevizm'in memleketi işgal ettiği ya da etmek üzere olduğu yönünde beyanatıyla milleti korkutarak aldatmaya kalkışmasında bulunabilir."¹⁰ M. Kemal'in 24 Nisan 1920 tarihli TBMM gizli oturumunda yaptığı konuşma da Bolşevikliği benimsemediğini örnekler mahiyetindedir. Bu konuşmasında Mustafa Kemal Bolşeviklikle alakalı şunları dile getirmiştir: "...Bolşeviklerin kendilerine mahsus birtakım esasları, görüşleri vardır. Ben şahsen bütün açıklığı ve teferruatıyla bunlara vakıf değilim. Yakın zamana kadar Bolşevikler nereye temas ederlerse, nereye gelirlerse kendi görüşlerini kabul ettirmek arzusundaydılar. Bu görüşler her ne olursa olsun bizim memleketimizin de kendine mahsus birtakım görüşleri vardır. Milletimizin adetleri dini gelenekleri ve memleketimizin icapları vardır ki biz her ne yaparsak kendimizi, kendi adetimizi, dini geleneklerimizi nazarı dikkatte tutmak ona göre kendimize mahsus esaslar koymak mecburiyetindeyiz. İşte bu itibarla bizimle Bolşeviklik arasındaki münasebetler incelenmeye ve düşünölmeye değer olur."¹¹ Mustafa Kemal Milli Mücadele'nin amacının ülkeyi Bolşevikleştirmek olmadığını amacın Bolşeviklerle ortak düşmana karşı ittifak arayışı olduğunu belirtmiştir. Bunu 29 Mayıs 1920 tarihli meclis gizli oturumundaki konuşmasında şöyle belirtmiştir: "...Bolşevik olmakla Bolşevik Rusya ile ittifak etmek birbirinden farklıdır. Biz Bolşevik olmaktan değil Bolşevik Rusya ile ittifak etmekten bahsediyoruz. Bolşevik olmak büsbütün başka bir meseledir. Böyle

8 M. Kemal Atatürk, Medeni Bilgiler(Uygarlık Bilgileri), Hazırlayan: Nurer Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2017, 63.

9 Atatürk'ün Milli Dış Politikası, I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, 259-276.

10 Atatürk'ün Bütün Eserleri, IV, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 109.

11 Atatürk'ün Bütün Eserleri, VIII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 78-92.

bir mesele ile meşgul olmaya bizim ihtiyacımız yoktur.¹²”

Mustafa Kemal Bolşevik olalım fikrinin kendisinden ziyade bazı arkadaşlarınca benimsendiğini 3 Temmuz 1920 tarihli TBMM gizli oturumunda yaptığı konuşmada “...Bizim için milletimiz için Bolşevik olalım olmayalım meselesi söz konusu değildir. Bu hususta kraldan çok kral taraftarları olanlar vardır. Görüyorum ki bazı arkadaşlar Bolşevik olalım gibi bir fikirdedirler. Biz bir milletiz ve kendimize mahsus adetlerimiz, prensiplerimiz vardır ve biz bunların sadığıyız. Biz Bolşeviklerden bahsettiğimiz zaman bir Bolşevik Rusya, Sovyet Cumhuriyeti var ve onların vasıtaları kaynakları var. Bizim düşmanımızın düşmanıdır. Onun için bu nokta kayıtsız şartsız Bolşevik olalım demek değildir.¹³” diyerek belirtmiştir. Ayrıca Atatürk 22 Ocak 1921 tarihli TBMM gizli oturumundaki konuşmasında da Bolşeviklerle olan ilişkinin komünistlik esasına dayanmadığını şöyle dile getirmiştir: “...Yüksek heyetinizin takip ettiği siyaset hiçbir vakitte komünistlik esasına dayalı değildir. Bendeniz tekrar ediyorum, milletimizin devletimizin, yüksek heyetinizin Ruslarla olan münasebetleri doğrudan doğruya iki bağımsız devletin karşı karşıya olan ve her biri kendine ait olan gayeleri tamamen saklı bulundurmak kaydıyla bugüne kadar böyle olduğu bugünden sonra da böyle devam edeceğine şüphe etmeyiniz.¹⁴”

Sovyet Rusya ile olan ilişkilerde komünistliğin bir dayatma veya ön şart olmadığını düşünen Atatürk bu konuda 30 Ocak 1920 tarihli meclis konuşmasında “...Ruslarla görüşebilmek için komünist olunuz veya olmaya mecbursunuz diye kimse bize bir şey demediği gibi sizinle dost olabilmek için komünist olmaya karar verdik de dememiştir.¹⁵” diye belirtmiştir. Mustafa Kemal Erzurum’daki TBMM üyelerinden Durak Bey’e 25 Ocak 1921 tarihinde çektiği telgrafta komünizm için şunları söylemiştir: “Komünizm meselesi mecliste gizli celsede söz konusu edildi. Meclis ve hükümet komünizmin memlekette tatbikine müsait olmadığı hakkındaki kanaatini kati ve heyecanlı bir surette ortaya koydu. Rus Bolşevik komünist tatbikatının faciaları teferruatlarıyla ve muhtelif kaynakların verdiği malumat ve belgelerle öğrenilmiştir.¹⁶” Ayrıca Atatürk 6 Şubat 1921 tarihinde Hakimiyet-i Milliye gazetesinden Ruşen Eşref’le yaptığı görüşmede komünizm ve Rus dostluğu hakkındaki düşüncelerini şu cümlelerle belirtmiştir: “Komünizm toplumsal bir meseledir. Memleketimizin hali, toplumsal şartları, din ve milli ananelerinin kuvveti Rusya’daki komünizmin bizce tatbikine müsait olmadığı kanaatini teyit eder mahiyettedir. Son zamanlarda memleketimizde komünizm üzerine teşkil eden fırkalar da bu hakikati tecrübeyle idrak ederek faaliyetlerini tatil lüzumuna kani olmuşlardır. Hatta bizzat Rusların düşünürleri dahi bizim için bu hakikatin sabit olduğuna inanıyor. Dolayısı ile bizim Ruslarla olan münasebetimiz ve dostluğumuz ancak iki bağımsız devletin birlik ve ittifak esasları ile alakalıdır.¹⁷” Bolşeviklik ve Bolşevik Rusya ile ilişkiler konusunda Mustafa Kemal Ağustos 1921 tarihinde Associated Press muhabirine verdiği demeçte şunları söylemiştir: “...Bolşeviklerle münasebetimize gelince biz onlarla bir dostluk anlaşması imzaladık. Başlıca şartlardan biri şudur ki Ruslar memleketimizde propaganda ve tahrikat yapmayacaklar;

12 Atatürk’ün Bütün Eserleri, VIII, 257-258.

13 Atatürk’ün Bütün Eserleri, VIII, 390.

14 Atatürk’ün Bütün Eserleri, X, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 305-312.

15 Atatürk’ün Bütün Eserleri, X, 245-248.

16 Atatürk’ün Bütün Eserleri, X, 338.

17 Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, 26.

çünkü Sovyet teşkilatı ile bizim teşkilatımız arasında esaslı bir ihtilaf vardır.¹⁸

Mustafa Kemal Azerbaycan Elçisi Abilov ve Ukrayna Fevkalade Reisi Frunze ile 25 Aralık 1920 tarihinde komünizm hakkındaki görüşlerini içeren bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede Frunze'un komünizmin Batı'da zafer kazanmasından sonra Doğu için de ne olursa olsun kaçınılmaz olacağı yönündeki beyanına karşılık Atatürk, komünizmin bilimsel bir doktrin olduğunu belirtmiştir ve bu konuda şunları söylemiştir: "Komünizm bir doktrindir ve bu doktrinin takipçileri için düşünce din olarak görünür. Bundan onlar kaçamazlar ve kaçmamalıdır. Ben çok iyi anlıyorum ki insanlık önünde sonunda birleşmeli ve birlikte kardeşçe yaşamalıdır.¹⁹" Mustafa Kemal'in Frunze verdiği bu cevap Frunze'un görüşlerine bir onay değil aksine bütün insanlar kardeşçe yaşamalı demekle Atatürk hepsinin Bolşeviklik çatısı altında olmadan da kardeşçe yaşayabilecekleri düşüncesini vurgulamaktadır. Mustafa Kemal ülkedeki komünist faaliyetlerin milli mücadeleye zarar verdiğini ve bu faaliyetlerin kontrol altına alınması gerekliliğini düşündüğünden Türkiye Komünist Fırkasının kendi kontrollerinde olacak şekilde faaliyette bulunmasını sağlamıştır. Türk-Rus ilişkilerinin mahiyeti ve ülkedeki komünist propaganda hakkında 4 Ocak 1922 tarihinde Lenin'e yazdığı mektupta Atatürk bu duruma şöyle açıklık getirmiştir: "Memleketlerimiz arasındaki benzerlik bizim kapitalizm ve emperyalizme karşı mücadelemizde yatmaktadır. Türk ve Rus halklarının yakınlaşmasına asıl temel teşkil etmesi gereken kapitalist düzenin kurucusu ve destekçisi olan Batı emperyalizmine karşı yürüttüğümüz mücadeledir. Açıktır ki yabancı işgali ile amansız mücadele yürüttüğümüz dönemde Türkiye'de tatbik olunan komünist propaganda yalnızca hedeflerimize ulaşmayı hiçbir şekilde kolaylaştırmamakla kalmayıp direnişimizi felç ederek Türkiye kadar Rusya'ya da zararlı olacak bir felakete sürükleyebilir. Geçtiğimiz bahar aylarında alınan ve kimilerinin pek sert bulduğu tedbirler bu şartlar dâhilinde alınmıştır.²⁰" Atatürk Ali Fuat Paşa'nın 14 Eylül 1920 tarihinde Ruslarla olan ilişki ve ülkedeki komünist faaliyetler hakkında bilgi almak amacıyla Eskişehir'den çektiği telgrafa cevaben şunları belirtmiştir: "...İngilizler nasıl dâhili propaganda ile memleketimizi kısmen ellerine geçirmiş ve geçirmek istiyorlarsa Ruslar da her şeyden evvel dâhili nüfuz ile memleketimizi ellerine geçirmek istiyorlar. Tamamen Rus tabiiyeti demek olan dâhildeki komünizm teşkilatı gaye itibarı ile tamamen bizim aleyhimize. Gizli komünizm teşkilatını her surette tevkif ve teb'it etmek mecburiyetindeyiz.²¹" Ali Fuat Paşa'yı bu şekilde bilgilendiren Mustafa Kemal Komünizm ve Bolşevizm'e alenen aleyhtarlığı da uygun görmemiştir.

Bolşevikliğin Anadolu'daki tatbikine ve Komünizme karşı olan yukardaki söylemlerine karşın Atatürk'ün Bolşevikliğe sempati ile yaklaşan birtakım açıklama ve yazışmaları da mevcuttur. Atatürk'te ve diğer Milli Mücadelecilerdeki bu yaklaşım Bolşevikliği tam olarak anlamamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin Mustafa Kemal 23 Haziran 1919 tarihinde Kazım Karabekir'e çektiği telgrafın üçüncü maddesinde Bolşeviklik ve Bolşeviklerle ilişki konusunda şunları söylemiştir: "Bolşevizm'in anlayış ve ortaya çıkış şekli bir daha müzakere edilerek esasen Kazan, Orenburg, Kırım vs. gibi İslam ahali bunu kabul ederek diyanet, gelenek gibi işlerle zaten alakadar olmadığından bunun memleket için bir sakıncası olmadığı düşünülür. Yalnız 17 Haziran 1919 tarihli numarasız şifre ile yüksek görüşünüz

18 Atatürk'ün Bütün Eserleri, XI, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 362.

19 Atatürk'ün Bütün Eserleri, XII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 177-183.

20 Atatürk'ün Bütün Eserleri, XII, 209-211.

21 Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, Temel Yayınları, İstanbul, 2017, 519-524.

etrafında düşünülerek hakikaten Bolşeviklerin daha etkili bir vaziyete girmeleri halinde tarafsız görünmek azmiyle itilaf kuvvetlerini memleketimizden uzaklaşmaya zorlamak ve aksi takdirde vatanımızın Bolşevik istilası altında kalmak tehlikesine sebebiyet vereceklerini iddia etmek ve ona göre fiili icaplara kalkışmak uygun olacaktır. Diğer taraftan ilk teklifin herhangi bir şekilde Bolşevikler tarafından yapılmasını beklemeyerek derhal o havaliden dâhile doğru kendini tanıtmadan gönderilecek birkaç kıymetli zatın vasıtası ile hemen müzakereye girişmek, anlaşmak pek uygun olur. Bu şekilde Bolşeviklerin bizim memleketimiz dâhiline yoğun olarak ve kuvvetle girmelerine lüzum olmaz. İş bu gaye için zaten bu memleketin milli kudreti hazır olduğu beyanıyla yalnız şimdilik kendini tanıtmadan mesela bazı delegelerin kabulü ve gelecekteki vaziyetlerimiz için silah, mühimmat, teknik araç, para ve ihtiyaç olduğunda insan vermek gibi işler üzerinde görüşmeler yapılabilir. Bu şekilde anlaşıldıktan sonra kendilerini sınırda tutmak ve itilaf kuvvetlerinin memleketi terk etmeleri için bir silah makamında kullanmak şeklindeki yüksek tasavvurunuz pek isabetli olur.²² Mustafa Kemal'in bu cümlelerinde itilaf devletlerine bir uyarı olduğu göze çarpmaktadır. Bu uyarıda Mustafa Kemal itilaf devletlerine memleketin kudretsizliği halinde vatanın Bolşevik istilasına uğrayabileceği belirtilmektedir.²³ Mustafa Kemal bu uyarıyı itilaf devletlerine karşı bir koz olarak kullanmıştır.

Kazım Karabekir Bolşeviklerin yardımını sağlamak amacıyla Mustafa Kemal'in aşırı sözler vermesinden çekiniyordu; ancak Mustafa Kemal Bolşeviklerle itilaf devletleri arasındaki çekişmelerde Türkiye'nin tarafsız kalması ama itilaf devletlerini durdurmak için Bolşevikler konusunda kendisiyle aynı fikirde olduğunu açıklayarak ona güvence vermişti.²⁴ Mustafa Kemal'in Bolşevikliğe açık kapı bıraktığı anlaşılan bir başka yazışmasını da 29.02.1920 tarihinde Talat Paşa'ya yazdığı mektupta bulabiliriz. Atatürk mektubunda Bolşeviklikle alakalı Talat Paşa'ya şunları belirtmiştir: "Şimdiye kadar Bolşevikler ile temas ve anlaşma hususunda memur ettiğimiz zevata verdiğimiz talimatta esas şart olarak kendi görüşlerimiz ve gayelerimiz saklı kalmak üzere eskiden beri ortak düşman aleyhinde hareket birliğinden ibarettir. Buna karşılık bizim şiddetle ihtiyaç duyduğumuz para, silah vs. talebi mühim görünmüştür. Bolşevikler ile prensip ve görüşte birleşme hususunu bugün için kolay görmemekle birlikte kati zaruret halinde tasavvur etmediğimizden söz konusu edilmemiştir. Dolayısı ile vatanımızı parçalanmak ve milletimizi İngiliz boyunduruğu altında görmek uğursuz ihtimali karşısında Bolşevik prensiplerini fiilen tatbik etmekte kurtuluş çaresi tahmin olunursa tatbiki yönündeki müşkülata rağmen bugün hakim olduğumuz kuvvete dayanarak o hususa da başvurmak lazım gelebilir."²⁵ Bolşevikliğe kapı aralayan bir başka ifade ise 8 Mayıs 1920 tarihinde Ruslarla kurulacak karşılıklı ilişki konusunda Moskova'ya gönderilecek heyete verilen talimatta görünmektedir. Bu talimatın son maddesinde "Ruslarla kader birliği etmekten ve onların yardımından istifade etmek kaydından hakiki bir fayda elde edebilmeliğimiz bizimle onlar arasında ulaşımın manisiz olmasına bağlıdır."²⁶ denmiştir. Buradaki kader birliği ifadesi Kazım Karabekir tarafından eleştirilmiştir. Milli Mücadelecilere mülaki olup Konya valiliğine atanması düşünülen Nurettin Paşa Mustafa Kemal'in Bolşeviklik

22 Atatürk'ün Bütün Eserleri, III, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 113-114.

23 Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, 370.

24 Andrew Mango, Atatürk, Çev: Füsün Doruker, Sabah Yayınları, İstanbul, 2000, 228.

25 Atatürk'ün Bütün Eserleri, VI, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 407-412.

26 Atatürk'ün Bütün Eserleri, VIII, 182-183.

hakkındaki görüşlerini sormuştur.²⁷ Büyük Nutuk'ta Atatürk'ün Nurettin Paşa'ya bu konuda ne söylediği tam olarak geçmezken Atatürk Nurettin Paşa'nın verilen cevaplardan tatmin olmadığını belirtmiştir. Bu konuda Atatürk 13 Temmuz 1920 tarihli TBMM açılış konuşmasında Nurettin Paşa'nın Bolşeviklik konusundaki üçüncü sorusuna cevaben "...Mevcudiyetimizin temini muhafazası için icap eden her kuvvetle birleşmek ve ittifak etmek genel kurulumuzun kararları icabıdır.²⁸" demiştir.

Mutafa Kemal Atatürk'ün Bolşeviklik ve ülkedeki komünist faaliyetleri hakkında buraya kadar yaptığımız analizlerden çıkan sonuç Atatürk'ün dönemin şartlarına göre oldukça zor bir dış politika takip etmek zorunda kaldığıdır. Bir taraftan Bolşevik Rusya'dan ülkenin ihtiyaç duyduğu dış desteği sağlamak için Bolşevikliğe sempati ile yaklaşan bir tutum varken diğer yandan ülkeye Bolşevikliğin girmesini engellemeye çalışan zıt bir tutum vardır. Ülkenin bağımsızlığı birincil amaç olduğu için Atatürk Bolşevikliği benimsememesine rağmen Rusları kızdıracak söylemlerden de uzak durmuştur. Özetlemek gerekirse Atatürk Bolşevizm'in esaslarını kendi ülkesinde tatbiki imkân görmemiştir. Çünkü komünizmi bünyesinde barındıran Bolşeviklik İslam dinine ve Türk geleneklerine uymamaktaydı. Ayrıca Mustafa Kemal için Türkiye'nin Bolşevikleşmesi demek Rus egemenliğine girmesi demektir.

1.2. Kazım Karabekir'in Bolşevikliğe Karşı Tutumu

Kazım Karabekir'in de Mustafa Kemal gibi Bolşevikliğe karşı iki farklı turum sergilediğini görmekteyiz. "...Kur'an-ı Kerim'in fukaraya, amele ve sair-i gayrete müteallik ve bizce malum olabilen ne kadar Bolşevik prensipleri varsa hep ihtiva ediyor. Bolşevik prensiplerinin icap ettirdiği tadilat ve tahavvülatı peyderpey ve tedricen tatbiki başlayıp milleti hazım ve kabule alıştıranak tevsi etmelidir.²⁹" diyen Kazım Karabekir bu sözleri ile Bolşevik prensiplerini dünden kabul etmiş gibi görünür. Yine Kazım Karabekir İstiklal Harbimiz'de milletin yapması gereken işleri sıralarken en önemli işin şimdiden hiçbir taahhüde girmemek şartıyla Bolşeviklere bir an evvel Kafkasları aşması ve kendilerini bir kurtarıcı gibi bekleyen milyonla halk olduğunun anlatılmasını istemişti.³⁰ Bundan başka Kazım Karabekir İstanbul'un işgali neticesinde Halil ve Nuri Paşalara Türk milletinde İngilizlere karşı bir kin ve nefret uyandırdığını ve İslam âleminin Bolşevikliğe itilaflar aleyhine meylettiğini belirtmiştir.³¹ 23.04.1920 tarihli Heyet-i Temsiliye'ye çektiği telgrafında Karabekir "...Bugün Anadolu'nun bütünü için Bolşevik orduları ile el ele vererek hareketten başka çare yoktur.³²" demiştir. Karabekir Ermenistan üzerine yapılacak bir harekâtın da kin ve intikam almak amacı ile değil Bolşevik esasları çerçevesinde yani mazlum ve mahzun insanları kurtarmak adına yapılacağını belirtmiştir.³³ Karabekir'in Bolşevikliğe kapı aralayan bir başka ifadesini 4 Ağustos 1920 tarihli tamiminde askere hitaben söylediği cümlelerden de çıkarabiliriz. Karabekir askere hitaben şunları söylemiştir: " Rusya kendisini zulme boğan Moskova Çarlığı'nı yıkmış ve hürriyete kavuşmuş, bu hürriyeti zulüm altında inleyen insanlara da kazandırmak için bütün istilacı devletleri

27 Atatürk, Nutuk, 312-313.

28 Atatürk'ün Bütün Eserleri, IX, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, 47-48.

29 Akal, a.g.e, 21.

30 Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, III, Emre Yayınları, İstanbul 1995, 1109.

31 Karabekir, a.g.e, III, 1155.

32 Karabekir, a.g.e, III, 1395-1396.

33 Karabekir, a.g.e, III, 1522.

kendisine düşman tanımıştır. Milletimizi zulme, esarete mahkûm etmeye çalışan İngiltere ve hempaları ve bunların bizi hayattan mahrum eden emelleri Bolşevik Rusların da düşmanı olduğundan bütün İslam âlemi gibi milletimiz de Bolşeviklerle el ele verdi.³⁴

Kazım Karabekir'in yukarıdaki beyanatlarından özellikle Heyet-i Temsiliye'ye önemli teklifler başlığı altında 11.04.1920 tarihli telgrafındaki "...Kur'an-ı Kerim'in fukaraya, amele ve sair-i gayrete müteallik ve bizce malum olabilen ne kadar Bolşevik prensipleri varsa hep ihtiva ediyor. Bolşevik prensiplerinin icap ettirdiği tadilat ve tahavvülatı peyderpey ve tedricen tatbik başlayıp milleti hazım ve kabule alıştıranca tevsi etmelidir." beyanını ile Bolşevizm taraftarı olarak görünebilir. Ancak onun bu konudaki durumu da Mustafa Kemal'inkinden farksızdır. Çünkü Karabekir'in İstiklal Harbimiz adlı hatıratı incelendiğinde ülkede Bolşeviklik tesisi aleyhinde birçok beyanatının olduğu da görülür. Nitekim 11.04.1920 tarihli "Heyet-i Temsiliye'ye önemli teklifler" başlıklı telgrafında da Karabekir "...Şimdiye kadar Bolşeviklerin hakiki programını ve ayrıca âlemi İslam için programlarını okumadık.³⁵" demiştir. Bu cümleden aslında Karabekir'in Bolşeviklik hakkında tam bir malumata sahip olmadığı ve hal böyle iken peşinen bir Bolşeviklik kabulün yanlış olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Karabekir Bolşevikliğin Anadolu'da tatbikini istememiştir. Hatta bu konuda Karabekir Mustafa Kemal'in Bolşevikliğe meyilli olduğunu ve Mustafa Kemal Paşa'dan 23 Haziranda aldığı şifrenin 3. maddesinin Bolşevikliği kabulü ile alakalı olduğunu ve bunu kendisinin daha önce 17 Haziran telgrafının engellediğini belirtmiştir.³⁶ 23 Haziran tarihli şifrenin üçüncü maddesi Kazım Karabekir'e göre İstanbul'dayken Bolşevik olmaya ve bu surette kurtulacağımıza ilişkin arkadaşlarda görülen fikrin olgun hale gelmesidir. Bu maddede Bolşevikliği memleket için bir mahsuru olmayacağı görüşü hakimdir. Kazım Karabekir'in bu düşüncesini haklı çıkaran 17.06.1919 tarihli Havza'da Mustafa Kemal'in yanında bulunan Hüsrev Bey'den gelen mektupta anlatılanlardır. Bu mektuptaki ifadeler şu şekildedir: "...Bolşeviklik ile temas etmek, prensiplerini almak, Türk-İslam geleneklerine zarar vermemek şartıyla Bolşevikliğin nasıl kabul edilebileceği ve nasıl uygulanacağını kararlaştırmak ve bu yolla düşmana karşı yardım sağlamak gereklidir.³⁷" Karabekir'de Bolşeviklik hakikaten iyi bir şey olsa dahi neticesi Türkiye'nin bir tarafı Rusya'nın diğer tarafı itilafın elinde kalacağı ve ebedi bir harp sahasının Anadolu'nun içi olacağı düşüncesi hakimdir. Hatıratında bu konuyu İstanbul'dayken Rauf Bey'le tartıştığını belirten Karabekir sadece Bolşevikliğin değil Amerika mandasının da Mustafa Kemal ve muhiti tarafından kabul edildiğini savunmaktadır. Ayrıca Karabekir Paşaların Kavgası kitabında "Bu memleket savaşın başında ya Bolşeviklere teslim olunacaktı ya da Amerikan mandasını kabul edecekti, bunlara engel olan benim³⁸", demiştir. Karabekir hatıratında bu konuda endişesini şöyle dile getirmişti: "Mandaya girmek veya Bolşevik olmak bunların ikisi de ölümdü. Şu farkla ki birincisi suda boğulmak diğeri de ateşte yanmaktı. Hem de bu ölüm bir ecel değil intihar olacaktı.³⁹" Karabekir ayrıca Bolşeviklik için söylenen yaldızlı kelimelerin vatanımızın itilaf devletleri arasında bölünmekle sonuçlanacağını ve milli

34 Karabekir, a.g.e, IV, Emre Yayınları, İstanbul 1995, 1756-1760.

35 Karabekir, a.g.e, III, 1327.

36 Karabekir, a.g.e, I, Emre Yayınları, İstanbul 1995, 185.

37 Karabekir, a.g.e, I, 197-200.

38 Kazım Karabekir, Paşaların Kavgası, Hazırlayan: Faruk Özerengin, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, 54.

39 Karabekir, a.g.e, I, 319.

kuvvetle sonuna kadar uğraşmaktan başka bir çare olmadığını düşünmektedir.⁴⁰ Karabekir'in Bolşevikliği benimsemediğini gösteren bir başka ifadesini de 13.01.1920 tarihinde Heyet-i Temsiliye'nin 11.01.1920 tarihli telgrafına cevaben belirttiklerinde görebiliriz. "...Bütün Avrupa matbuat ve efkâr-ı umumiyesi Bolşevikliğin memleketlerine sokulmaması için en sert tedbirleri almakta iken bizim zamanında belirttiğim ve henüz hiçbir şekilde temas ve irtibatla dahi bulunmadığımız Bolşevikliğin ihtisası ile uğraşmamızın memlekete yararından çok zararının dokunacağından korkarım."⁴¹ Karabekir'e göre Bolşevizm'in gaye ve teşebbüslerine meyletmek iç zorluklarla beraber itilaf devletlerinin de kendilerini haklı göstererek güçlerinin yettiği yerlerde vurmalarına ve Ferit Paşa'yı tuttukları isabetmiş gibi propaganda yapmalarına sebep olacaktı. Mustafa Kemal'in 11.04.1920 tarihli Bolşeviklerle fiili münasebetin kurulması hakkında görüş istediği Kazım Karabekir bu ilişkinin nasıl olması gerektiğini şöyle belirtmiştir: "...Memleketi Bolşeviklere ya da Bolşevizm cereyanına çığnetmeyerek ve İslami hisleri kırmayarak iktisadi ve ahlaki bazı benzerlik gösteren esasları belirlemek, bunda da şahsi veya bir heyetin fikrini değil milletin iradesini kullanmak gereklidir."⁴² Karabekir'in bu sözlerinde Bolşevikliğin birtakım esaslarına açık kapı bıraktığı sonucu çıkarılabilir. Ancak genel olarak düşünüldüğünde Kazım Karabekir'in de Bolşeviklik konusunda Mustafa Kemal'den pek de farklı düşünmediği sonucu çıkar. İkisi de Bolşevikliğin kabulünün Türkiye'nin Rus egemenliğine gireceği konusunda hemfikirdirler. Dönemin şartları gereği ikisinin de birtakım açıklamalarında Bolşevikliğe açık kapı bıraktıkları görünür. Bunu da hiç şüphe yok ki Milli Mücadele için ihtiyaç duydukları dış yardımı temin için yapmışlardır.

1.3. Rauf Orbay'ın Bolşevikliğe Karşı Tutumu

Rauf Orbay'ın Cehennem Değirmeni(Siyasi Hatıralarım) adlı hatıratı ve Rauf Orbay hakkında yazılan biyografiler incelendiğinde Rauf Bey'in Bolşeviklik hakkındaki tutumunu Mustafa Kemal ve Kazım Karabekir gibi açık bir şekilde belirttiğini görmemekteyiz. Ancak Rauf Bey'in de Milli Mücadele'nin başlangıcında Bolşevikliğe meyilli olduğunu ve bu tutumunun Bolşevikliğin iç yüzünü gördükten sonra değiştiğini söyleyebiliriz. Çünkü Yusuf Hikmet Bayur'un bu konuda belirttiği gibi Milli Mücadele'nin başlangıcında bu mücadeleye önderlik etmiş kişilerin hepsinde "Bolşeviklerin mazlum milletlere istiklal vereceğiz." söyleminden dolayı bu akıma karşı eğilimleri vardı.⁴³ Rauf Orbay Bolşeviklik hakkında ne düşündüğünü hatıratında açık bir şekilde belirtmemiştir. Ancak Kazım Karabekir bu konuda Mustafa Kemal ve Rauf Orbay ile görüşerek ortak bir karar aldıklarını belirtmiştir. Üçünün de üzerinde anlaştıkları kararı Karabekir şu cümleyle açıklamıştır: "Bolşevikliğin bizi büsbütün çözülmeye uğratarak her kuvvetli milletin vatanımızın bir parçasını istilası ile sonuçlanabileceğini tespit ettik."⁴⁴

Rauf Bey'in hatıratında Ruslarla ilişkinin Büyük taarruzdan sonra Moskova'dan gelen tebrik mesajlarıyla iki tarafında beklentileri doğrultusunda gerçekleştiği izlenimini vardır.⁴⁵ Büyük zaferden sonra Rus Harbiye Komiseri Karahan'ın tebrik mesajında belirttiği "...Bu büyük

40 Karabekir, a.g.e, I, 189-192.

41 Karabekir, a.g.e, II, Emre Yayınları, İstanbul 1995, 928-929.

42 Karabekir, a.g.e, III, 1325.

43 Akal, a.g.e, 23.

44 Karabekir, a.g.e, I, 224.

45 Feridun Kandemir, Hatıraları ve Söylemedikleri ile Rauf Orbay, Sinan Matbaası, İstanbul, 1965, 70.

zaferin yalnız Türk milletini değil aynı zaman ve aynı derecede Rus milletini de sevindirdiğini temin ederim. Türk Milleti bilmelidir ki Rus milleti bu muazzam mücadelesini takip etmekteydi ve Türkleri tam bir muzafferiyete, sulh ve selamete yaklaştıran her türlü muvaffakiyetinize Türkler kadar sevinmekteyiz.⁴⁶” ifadesine Rauf Orbay’ın verdiği cevap iki taraf arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Rauf Bey Karahan’ın bu tebrikine cevaben şunları belirtmiştir: “....Müşkül günlerimizde ilk defa bize dost eli uzatmış olan Rusya’nın tebriklerini almakla bahtiyar olduğumuzu beyan ederim. Yakında elde etmeyi umduğumuz şerefli bir sulhtan sonra da mücadele esnasında iki memleketi birbirine birleştiren uhuvvetkarane ve mehaderetkarane rabitaların daha ziyade kuvvet bulacağı şüphesizdir.⁴⁷”

1.4. Ali Fuat Cebesoy’un Bolşevikliğe Karşı Tutumu

Bolşeviklik konusunda Milli Mücadele’nin diğer liderlerinde görülen tutum Ali Fuat Cebesoy’da da görülür. Onda da ilk başlarda Bolşevikliğe açık kapı bırakan bir tutum vardır. Bunu Cebesoy’un bir mülakatında söylediği “Komünizmin insanlığın ulaştığı en yüksekmertebe olduğu⁴⁸” görüşünden çıkarabiliriz. 2 Aralık 1920 tarihinde Açıksoz gazetesine verdiği bu mülakatta Ali Fuat Paşa kendisine sorulan “Bolşeviklik ve bizim bu husustaki temayulatımız ne şekildedir?” sorusunu tam olarak şu cümlelerle cevaplamıştır: “Komünizm malum olduğu üzere bir mesleki içtimaiyedir. Bu cemiyet-i beşeriyenin daha doğrusu beşeriyet-i hazıranın en son merhaleyi mükemmelidir. Ve biz milletler arasında bu mükemmeliyeti en çok takdir edenler arasındayız. Yalnız malum-u aliniz komünizm bir prensip daha doğrusu beşeriyet-i hazıranın refahı için bir devadır. Hâlbuki mukadder deva hastanın bünyesine hastalığın derecesine göre tekabül eder. Mesela Rusya ancak kanlı mesai ile komünizmi memleketinde tatbik edebildi. Bilfarz İtalya bu prensibi daha sakinane hazmedecek gibi görünüyor. İhtimal ki İngiltere ve Fransa’da birer emri vaki halinde inkılap olacak, bununla beraber bizde kabiliyet-i tatbikiyesi ancak milletin bünye-i içtimaiyesine daha doğrusu kuvve-i hazmiyesine göre tayin edilebilecektir. Bunun derecesini takdir ve tayin etmek hakkı ve vazifesi de BMM’ye aittir.⁴⁹” Cebesoy’un bu sözlerinden Bolşevikliğe karşı sempatik bir bakış açısına sahip olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Bununla beraber Ali Fuat Paşa Bolşevikliğin İtalya, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde de yaşam alanı bulabileceği görüşündedir. Ancak Bolşevikliğin Türkiye’de yayılmasını Cebesoy ancak milletin Komünizmi hazmetme derecesine bağlar.

Moskova Hatıraları eserinde Ali Fuat Paşa Ankara’daki liderlerin o dönem Sovyetlerin iç yüzüne tamamıyla vakıf olmadıklarını belirtmiştir. Ona göre Birinci Dünya Harbi’nden sonra Garp devletlerinin emperyalist siyasetleri ve Türkiye’yi parçalamak emelleri karşısında Türkler, ister istemez Rusya ahvalini hoş görmek istemişler, Bolşeviklerle hakiki dost olmaya çalışmışlar, onların yardımlarına arzı iftikar etmişlerdi. Çarlık Rusya ile Bolşevik Rusya arasında şöyle bir karşılaştırma da yapan Ali Fuat Paşa bu konuda ise şunu söylemiştir: “Çarlık idaresi Ruslaştıramadıkları milletleri afyonlayarak kendi hallerine bırakmışlardı. Bu yüzden bazı milletlerde milli ruh ve vicdan sönmüş sadece din ve ananeler hâkim olmuştu. Bolşevikler ise bu insan kütlelerine diledikleri gibi milliyet ruhu aşılıyarak bunları küçük parçalara ayırmışlar ve yavaş yavaş Bolşeviklik telkini ile kalmamışlar, bunlardan Kızıldordu’nun ilk teşekkülleri

46 Rauf Orbay, Cehennem Değirmeni(Siyasi Hatıralarım), II, Emre Yayınları, İstanbul, 1993, 83.

47 Orbay, a.g.e, 84.

48 Akal, a.g.e, 22.

49 Akal, a.g.e, 388.

için asker de almışlardı.⁵⁰ Ali Fuat Paşa'nın bu açıklamasından anlaşılacağı üzere aslında Milli Mücadele'nin lider kadroları Bolşevikliği bir süre benimser görünmüşlerse de bu onların Bolşevikliği iç yüzü hakkında yeterli bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanmaktaydı. Ali Fuat Paşa milli hükümete karşı Anadolu'da çıkarılan isyanlardan önce Üçüncü Enternasyonal'in Türkiye'deki milli hareketin içtimai bir inkılabı tahvilini temin maksadı ile merkezi Bakü'de olmak üzere bir Türk Komünist Fırkası'nın kurduğunu belirtmiştir. Bunun Türkiye dâhiline muhtelif ajanlarla nüfuz etmeye başladığını belirten Ali Fuat Paşa Anadolu'nun birçok yerinde Yeşilordu ve Üçüncü Enternasyonal teşkilatının birbiri ile karıştırıldığını belirtmiştir. Bu durumun milli bir siyasetin mahiyetini henüz iyice anlayamamış olan sıradan Anadolu halkı üzerinde pek bir etkisi olmadığını belirten Ali Fuat Paşa meclisteki bazı milletvekillerinin bu yeni cereyanlara kendilerini fazla kaptırmış olmalarının halkın milli idareye olan güveni üzerinde kötü tesirleri olduğunu belirtmiştir.⁵¹ Ali Fuat Paşa bu durumun milli mücadeleyi zarar verdiğini ve Anadolu'daki Bolşevik propagandalarının milli mücadelenin zayıflamasına neden olduğunu düşünmüştür.

Ali Fuat Cebesoy'un Bolşevikliğe milli mücadelenin ilk dönemlerinde Bolşeviklerin mazlum milletlere istiklal vaatleri içeren söylemlerinden ötürü sempati ile baktığı söylenebilse de ülkedeki Bolşeviklik propagandaları ve Bolşeviklerin gerçek mahiyeti hakkında fikir sahibi olduktan sonra bu sempatisinden uzaklaştığı görülür. Ancak yine Bolşeviklik aleyhine iki taraf arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olacak söylemlerden kaçınmıştır. Çünkü milli mücadelenin esas amacı vatanı düşman işgalinden kurtarmak olduğundan ve bunun için de dış desteye duyulan ihtiyaçtan dolayı Ali Fuat Paşa da Bolşevik Rusya ile ilişkileri zedeleyecek söylemlerden uzak durmuştur.

İsmet İnönü'nün Bolşeviklik için ne düşündüğüne birkaç cümle ile değinirsek onun da Bolşeviklik aleyhine olduğunu 02.09.1920 tarihinde Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi olarak Kazım Karabekir'e gönderdiği telgrafta söylediklerinden çıkarabiliriz. Bu telgrafında İsmet Paşa şunları belirtmiştir: "Heyet-i Vekile'nin 2 Eylül tarihli mütalaa ve kararından anlaşılacağı üzere komünist inkılabı yapmak suretiyle memleketi bila kayd-u şart Sovyet amaline tabii satılık bir esir haline getirmek için faaliyet vardır. Bizim amacımız Sovyet Rusya ile münasip şartlarda ittifak yapmaktır. Yoksa komünist inkılabı perdesi altında Sovyet esareti bir felaket olacaktır."⁵²

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve çok ağır bir ateşkes anlaşması imzalayan Osmanlı Devleti tarih sahnesindeki son demlerini yaşarken Milli Mücadele ile bu devletin enkazından Türkiye Cumhuriyeti doğmaktaydı. Bu yeni devletin doğumu oldukça sancılı olmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti'ne istedikleri anlaşmayı kabul ettiren itilaf devletleri kendi imzalarının olduğu Mondros'a aykırı olarak Anadolu'yu işgale başlamışlar ve Anadolu'da Milli Mücadeleyi tetiklemişlerdi. Milli Mücadele hemen hemen bütün kaynakları elinden alınan bir millet için hiç de kolay olmamıştı. Bu mücadelenin başarısı için mutlaka dış destek gerekliydi.

50 Cebesoy, Moskova Hatıraları(Milli Mücadele ve Bolşevik Rusya), 59-60.

51 Ali Fuat Cebesoy, Bilinmeyen Hatıralar(Kuvayı Milliye'nin İç Yüzü), Hazırlayan: Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul, 2011, 420-421.

52 Karabekir, a.g.e, IV, 1827- 1829.

Bu destek ise o dönem ancak emperyalist devletlere cephe açtığını belirten Rusya'dan alınabilirdi. Bunun için Milli Mücadele'nin lider kadrosu kurtuluş mücadelesinin başlangıcında her ne surette olursa olsun Bolşevik Rusya ile münasebetlerin bir an evvel başlaması gerektiğini düşünmekteydiler. Bolşeviklerin mazlum milletlere istiklal sözü veren beyanatları bu kadroda ister istemez Bolşeviklere karşı bir sempatinin oluşmasını da sağlamıştı. Ancak Bolşeviklik tanınmaya başlanmasından ve Bolşeviklerin Batı emperyalizminden farksız olarak ülke üzerinde tahakküm kurma niyetlerinin anlaşılmasından sonra Bolşevikliğe karşı duyulan sempati azalmıştır. Buna rağmen yine de Rusya'dan dış yardım alabilmek için Bolşeviklik aleyhine ayan beyan konuşulmamıştır. Böyle yapmak yerine Anadolu'daki Bolşeviklik faaliyetleri Türkiye Komünist Fırkası'nın Milli Mücadelecilerce kurulup bunların denetimine alınması ile kontrol edilmiştir. Bunda amaç hem Komünist Rusya'yı incitmemek hem de ülkede baş gösteren komünizm faaliyetlerini kontrol altına alabilmektir.

Mustafa Kemal, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay'ın hatıratlarında Milli Mücadele'nin lider kadrosunda ilk başlarda Bolşevikliğe karşı bir eğilimin olduğunu sonradan bu eğilimin yerini Bolşevikliğe karşı alınan önlemlere bıraktığı görülür. Bolşevikliğe karşı tedbir alınmasının en önemli nedeni ise Bolşevikliği benimsemiş bir Türkiye'nin Rusya'nın kontrolüne gireceği korkusuydu. Kazım Karabekir ve Ali Fuat'ı hariç tutarsak diğer liderlerin hatıratında Bolşeviklik lehinde veya aleyhinde açık bir görüşün açıklanmadığı görülür. Bunda 1919'dan 1920 yılına kadar istekli bir şekilde savunulan Bolşevikliğin daha sonradan kontrollü bir şekilde engellenmeye çalışılması ve hatıratlarda Bolşevik taraftarı görünmemek için yapıldığı düşünülebilir.

KAYNAKLAR

Akal, Emel, Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Akşin, Abtülhat, Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Mango, Andrew, Atatürk, Çev: Füsün Doruker, Sabah Yayınları, İstanbul, 2000.

Atatürk, Mustafa Kemal, Nutuk, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2009.

Atatürk, Mustafa Kemal, Medeni Bilgiler(Uygarlık Bilgileri), Örgün Yayınevi, İstanbul, 2017.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası, I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, III, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, IV, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, VI, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, VIII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, IX, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, X, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, XI, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, XII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Aydemir, Şevket Süreyya, Tek Adam, I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976.

Cebesoy, Ali Fuat, Milli Mücadele Hatıraları, Temel Yayınları, İstanbul, 2017.

Cebesoy, Ali Fuat, Moskova Hatıraları(Milli Mücadele ve Bolşevik Rusya), Temel Yayınları, İstanbul, 2017.

Cebesoy, Ali Fuat, Bilinmeyen Hatıralar(Kuva-yı Milliye'nin İç Yüzü), Temel Yayınları, İstanbul, 2011.

Kandemir, Feridun, Hatıraları ve Söylemedikleri ile Rauf Orbay, Sinan Matbaası, İstanbul, 1965.

Karabekir, Kazım, İstiklal Harbimiz, I- V, Emre Yayınları, İstanbul 1995.

Karabekir, Kazım, Paşaların Kavgası, Emre Yayınları, İstanbul, 2005.

Orbay, Rauf, Cehennem Değirmeni(Siyasi Hatıralarım), II, Emre Yayınları, İstanbul, 1993.

Sonyel, Salahi R, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, I, Türk Tarik Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.